

PLAADIKUJUNDUS KUI LISABOONUS

Intervjuu Jaan Evertiga

Ootan Jaani Raekoja platsil, et siis koos „baikida“ mõnda mõnusesse kohvikusse tema näitusest, muusikast, disainist ja tulevikuplaanidest rääkima. On soe sügis 2005, Jaan on tagasi Amsterdamis Gerrit Rietveldi Akadeemias, mina aga lihtsalt läbisõidul, teel Istanbuli biennaalile.

Pidime selle intervjuu tegema juba eelmisel suvel, kui Jaani näitus „Erinevad esitajad“ veel mu galeriis rippus. Kuid alati tuleb midagi vahele...

Jaan ilmub Herengrächti poolt ja me sõidame 11-sse. See on kohvikklubi Stedelijki muuseumi üheteistkümnendal korrusel, kus on palju õhku ja vaade Amsterdamile. Istume loomulikult akna alla.

Räägigi alustuseks oma „Erinevate esitajate“ näitusest, mis leidis aset möödunud suve juulikuus Rael Artel Gallery: Non-Profit Project Space'is!

Tekkeloost nii palju, et näitus kasvas välja mu lõputöö projektist Eesti Kunstiakadeemia graafilise disaini osakonnas, kui alustasin kõigepealt oma tutvusringkonnas, hiljem juba veidi laiema haardega kopeeritud plaadiümbriste kogumist ja uurimist. Materjal osutus üle ootuste huvitavaks, sel põhjusel otsustasin selle raamatuks koondada, lisades sinna intervjuud tegijatega.

Raamatut kokku pannes oli üks mõte ka selle võimalik esitamine näitusena, et raamatu saaks lahti lammutada ning galeriisse ka laiemale publikule vaatamiseks seinale riputada. Raamatul on

olnud kaks trükki. Esimene oli ainult eestikeelne ning ilmus neljas eksemplaris. Sellisel kujul käis ta ka 2005. aasta veebruaris Berliinis uute Euroopa Liidu liikmesriikide graafilist disaini tutvustaval näitusel.

Teine trükk tuli välja vahetult enne näitust Pärnus, siis ka juba ingliskeelse versioonina. Trükkisin kuues eksemplaris, kolm eestikeelset ning kolm ingliskeelset. Raamat on olemas ka CD-ROMi kujul pdf-formaadis nii eesti- kui ka ingliskeelse variandina. Lisaks on seal ka n-ö avaldamata materjali osa, mis on kokku pandud raamatust välja jäänud asjadest. „Erinevatel esitajatel“ oli see ka eraldi sektsioonina eksponeeritud.

Mis oli suurim takistus, mille pidid ületama seda raamatut või arhiivi koostades?

Mingeid ületamatuid takistusi ei esinenud. Võib-olla kujunes suurimaks probleemiks materjali hulk, seda kogunes lõpuks üsna rohkesti ning päris palju jäi raamatust välja. Peale selle leidis veelgi inimesi, kellel oli nii mõndagi lisaks pakkuda. Aga kuna tegemist oli lõputööga, siis kummitas ka tähtaeg, sest väga palju ma selle tegemiseks endale aega ei jätnud.

Vahepeal kannab must ettekandja meile ette musta kohvi. Ja kummalegi ühe küpsise. Siin on lihtsalt selline komme pakkuda kohvi kõrvale üks kuiv biskviit.

Jaan Evert.

„Erinevate esitajate“ puhul tegelesid põhiliselt oma sõpruskonna loodud vernakulaarse graafilise kujundusega. Milline on üldse *do-it-yourself*-esteetika osa tänapäeva professionaalses graafilises disainis?

Isetegemist ja käsitsi tegemist esineb päris palju, eriti jääb see silma Põhja-maades, Rootsi ja Soome disainis, näitena saab tuua ehk Syrup Helsinki nimelise firma (<http://www.syruphelsinki.com>).

Minu jaoks jaguneb *DIY* kaheks, üks pool on see, kui kujunduselemente ja tekste käsitsi joonistatakse, kirjutatakse, ja teine pool see, kui *DIY* on üks osa lõppkujundusest, millega siis iga inimene saab edasi tegelda, seda rebida, voltida, lõigata, sodida. See esimesena väljapakutu on mingil määral trendiks kujunenud, sest sellist käsitsi asja imi-

teerimist kasutatakse palju, igasuguseid jooksva värvi efekte ja niisama värvi-plärakaid, pastakaga tehtud kirju jne. Suuresti on see seotud ka *graffity* levikuga noorte seas.

Pigem on *DIY* see teine, kui esimene. Aga peamine, et lihtne ja odav. Punkliikumises on selline lähenemine olnud valdav, plaatidest kuni riietuseni välja. Natuke sinna kanti läheb ka „Erinevate esinejate“ teema, tegemist on isikliku väljendusega, ja tulemused on tihti väga huvitavad ning siirad. See võibki ise kujundatud asjade juures.

Kui sa vaatad ümberringi toimuvat, siis kuhu liigub praegu CD-plaadi disain? On see üldse oluline nüüd, mil elame iPodi ja mp3-e ajastul?

CD-plaadi disain ilmselt jätkub veel mõnda aega sellisel kujul, nagu see siia-

ni on olnud. Kuigi mp3-e pealetung on üsna võimukas ning juba praegu saab väga palju muusikat osta mp3 kujul, nii et otseselt plaadimajanduse järele suurt vajadust nagu polegi. See tuli välja ka intervjuudest mõne vanema tegijaga, kelle isekujundamised jäid sellesse aega, mil muusika levis peamiselt kassetidel. Siis oli muusikal ja disainil hoopis teine hõng: muusikat ei liikunud nii palju ning seda oli raskem kätte saada. Võib-olla seetõttu praegu selline ise plaatide kujundamine inimestele enam erilist huvi ei pakugi. Praegu on tekkinud olukord, kus mõne neti-label'i plaadiümbrised on animatsiooni kujul Internetis. Näiteks sellised label'id nagu Thinner ja Autoplate.

Või kujundavad VJ-d muusika nägu rohkem kui plaadiümbrise disainerid?

VJ-mise praktika, vähemalt tundub nii, on Eestis üsna tagasihoidlikul kohal. Hollandis aga on VJ-d mõnel üritusel suuremad staarid kui samal peol üles astuvad DJ-d. Näitena võiks tuua kas või mu enda kursuse VJ-mise programmi, mida esitlesime siin, Amsterdams, Paradiso-nimelises klubis.

Kaks meie õppejõudu olid sellisest disainifirmast nagu Machine (<http://www.ourmachine.com>), nad on ka palju tegelnud VJ-misega. Kursuse raames oli meil ülesandeks panna kokku umbes kümneminutine VJ-programm. Põhiline publik tollel üritusel oli tulnud vaatama just meie VJ-programmi, kuigi DJ-d, kes tollel peol plaate mängisid, olid suhteliselt tuntud näod Inglismaalt. Eriti palju mul VJ-maailmaga kokkupuudet pole, aga vahest võiks nimetada veel selliseid VJ-tegelasi nagu Büro Destruct (<http://www.burodestruct.net>) Šveitsist, kes käisid ka septembri algul Eestis „Eclectika“ (<http://eclectica.damtan.ee>) festivalil Tartus.

Mõlema mainitud kollektiivi puhul on oluline rõhk kogu programmi sisul

Ei Roosid

Pildid Jaan Evarti personaalnäituselt „Erinevad esitajad“ 30. VI–20. VII 2005 Rael Artel Gallerys.

Prüder & Dorfmeister

ja saatehelil, mitte lihtsalt ilusate piltide vahetumisel. Võib öelda, et nende VJ-programmi järgi valitakse muusika, mitte vastupidi.

Aga kui suur osa on üldse graafilisel disainil artisti brändingul?

Päris suur. Kogu see plaatide, posterite ja veebilehtede majandus, see kõik on ju graafiline disain. Samas jääb tihti tunne, et kujunduslikule küljele alati väga suurt tähelepanu ei pöörata ning silma jääb palju koledat. Aga eks kujundus jää muusika kõrval ehk tagaplaanile küll, ennekõike ostetakse plaat ju muusika, mitte kujunduse pärast. Hea kujundus on n-ö lisaboonus.

Hetkel tuleb meelde Kohvirecords (<http://www.kohvirecords.ee/>), kus põhikujundajaks on minu mäletamist mööda Jaanus Tamme. Väga meeldis mulle Pastaca viimase plaadi kujundus. See sai vist ka mingi auhinna Eesti piires. Laiemast maailmast tulevad hetkel pähe Stereolabi (<http://www.stereolab.co.uk/>) plaadikujundused ja Kraftwerk (<http://www.kraftwerk.com/>), mis on eriti omapärsed ning väga konkreetset artistiga seotud. Lisaks visuaalid, mis nende *live*-esinemistega kaasnevad ning mida sai näha ka nende Eesti kontserdil umbes poolteist aastat tagasi.

Tellime musta ettekandja käest veel ühed mustad kohvid. 11-s on suured, kolmest screen'ist koosnevad, ruumi läbivad ekraanipaneelid, mille peale päeval projitseeritakse videokunsti teoseid, öösi on need pinnad klubi VJ jaoks.

Milline disain on sulle kui tegijale endale südamelähedane? Oled ise ka ju CD-cover'eid kujundanud.

Ma ise otsin *label'*imajanduses mingit omapära ja veidi teistsugust lähenemist. Mingi kiiks ja mõte võiks sees olla. Eks ma püüa seda ka ise plaate kujundades silmas pidada, kuigi see on tihtipeale

Pildid Jaan Evarti personaalnäituselt „Erinevad esitajad“ 30. VI–20. VII 2005 Rael Artel Gallerys.

üsna raske, sest tegeliku tööga on kogu aeg tuli takus. Nii ei jõua asju korralikult läbi mõelda ja sageli jääb kripeldus hinga. Ma arvan, et olen liiga „leebe“ kujundaja, peaks hulga rohkem ennast peale suruma ja vaidlema. Püüan ka selles suunas liikuda. Eestis tulebki tihti esile suhtumist, kus tellija püüab olla disainerist targem, kuigi disainerit võiks tema valikutes usaldada, sest tegemist peaks ikkagi olema oma valdkonda tundva inimesega.

Eespool juba nimetasin mõnd artisti, kes mulle endale meeldib, ja nende puhul ongi kujundus n-ö muusika lisaboonus. Pungialbumite puhul leiab ka tugevaid ja teistmoodi asju. Ja üks neid ole mujalgi. Aga järjest rohkem tahaks disaini taga näha ka mõtet. Et kujundus ei näeks lihtsalt *cool* ja lahe välja, vaid et seal oleks ka midagi enamat. Vorm peaks tulenema sisust, mitte vastupidi. Oluline on algmaterjal ning see, mida sellega öelda tahetakse, ja vastavalt sellele tuleb teha kujundus. Samale suunale on orienteeritud ka siinne kool, kus õpin, Rietveldi Akadeemia.

Peale selle oleks hea näitena tuua ajakirja Dot-Dot-Dot (<http://www.dot-dot-dot.nl>), mida veavad Stuart Bailey ja Peter Bilak (<http://www.peterb.sk/>). See pole puhtalt graafilise disaini ajakiri, vaid visuaalkultuuri ajakiri üldisemalt, milles teemade ring on väga lai, alates muusikast ja lõpetades matemaatikaga.

Aga su enda praktika plaatide kujundamisel?

Minu enda plaadikujundamistöö on põhiliselt toimunud Ulmeplaatide (<http://www.ulmeplaadid.ee/>) artistidele. Hüpnosauruse ja Joel Tammiku ümbri- sed oleme kujundanud koos Tuuli Aulega. Mõni nädal tagasi sai valmis Muschraumi ümbri- ning loodetavasti jätkub koostöö sama *label'*iga ka tulevikus. Ulmeplaatide puhul on tegemist lihtsate,

mõnusate inimestega ja samas on ka selle alt tulev muusika mulle meeltemööda, mis on samuti oluline.

Näitusest on juba pool aastat möödas, sa ise oled tagasi Amsterdams. Kas mõtled sama teemaga edasi tegelda või ammendab selline *do-it-yourself*-lähenedamine end kiiresti?

Tahaks kindlasti edasi tegelda, aga siis peaks sellele teemale leidma mingi uuema perspektiivi või lähenemisnurga. Kui Amsterdami tagasi jõudsin, siis mõtlesin, et jätkaks lihtsalt samamoodi, koguks inimestelt ümbriseid, teeks intervjuusid jne. Samas tundub see mulle juba tehtud asja kordamisena. Sellega saab ainult mahtu lisada. Võib-olla tuleks midagi teistsugust välja asjaolust, et Amsterdams oleks võimalik uurimusse kaasata väga erineva kultuuritaustaga rahvast. Kindlasti peaks arvestama ka seda erinevust, mis on tuntav n-ö Ida- ja Lääne-Euroopa vahel. Pean silmas 1980.-90-ndate alguse Eesti kassetikujundust, ehk ka varasemast ajast. Lääne plaate polnud eriti saada ning enamik muusikast saadi juba kellegi kopeeritud kassetilt. Siis oli ainus võimalus ise ümbriste tegemine, et anda asjale mingi nägu. See iseenesest võiks olla huvitav võrdlusmaterjal, kuna Läänes

oli muusika vabamalt liikvel ja asjad teisiti.

Kuidas sa muidu piraatlusse suhtud? Kollektioneerid ju mõnes mõttes selle kõrvalnähtust, ka näitusel oli kasutusel hulk kopeeritud muusikat, mis jõudumööda sai läbi mängitud.

Mina ei näe selles erilist probleemi. Sest neid kopeeritud plaate, mis näitusel olid ning mis ka raamatusse rändasid, ei saa nimetada piraatplaatideks. Need on ju tehtud puhtalt iseendale, ilma igasuguse omakasu eesmärgita.

Üldse tundub, et see piraatluse teema on liiga üles puhutud ning enamasti hädaldavad selle üle n-ö tippartistid, aga ju neile siis tekitab see olulist kahju.

Enne lahkumist 11-st on kohustuslik läbi käia nn flaierileti juurest, mis asub suitsuautomaadi peal. Sinna viskavad kõik linna tegijad, olgu siis klubid, muusikud, galeriid, kunstnikud või disainerid oma reklaami. Ma leian kinomuuseumi uue kava ja paar elektropeo reklaami, kuhu võib-olla isegi tahaks minna. Jätame Jaaniga hävasti, ei tea, millal jälle näeb. Tema ratas veereb Amsterdam Centraali poole, ma ise lähen Waterloooleini kanti. Sajab peenikest vihma.

Küsinud RAEL ARTEL

Rael Arteli fotod